

Tasavvufî Açından Ashâb-ı Suffa

H. Kâmil YILMAZ

Prof. Dr., Marmara Ü. İlähiyat Fakültesi

H. Peygamber'in mescidinde barınan sahâbîlere alem olan "ashâb-ı suffa" adı, hem hadis ve sünnet, hem de tasavvuf ve İslam medeniyeti açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Biz bu makalemizde ashâb-ı suffayı daha çok tasavvufî eğitim boyutuyla; tarih, tabakat ve tasavvufî açıdan incelemeye çalışacağız.

A. Ashâb-ı Suffa ile İlgili Kaynaklar

I- Genel Kaynaklar

Bu başlık altında ashâb-ı suffaya temas eden genel tarih ve tabakat kitaplarına işaret edeceğiz. Bunları kronolojik açıdan şöyle sıralamak mümkündür:

1. İbn Sa'd (ö. 230/844), *et-Tabakatü'l-kübrâ*, Beyrut ts. IX c.

İbn Sa'd'ın bu eseri sahabe ve dolayısıyla ashâb-ı suffa hakkında bilgi veren en eski kaynaklardan biridir. Müellif suffalı sahabiler hakkında şunları söylemektedir: "Ashâb-ı suffa, Allah Rasûlü'nün ashâbından; yeri, yuvası olmadığı için mescidde barınanlardır. Onlar mescidde uyuyor, orada dinleniyor ve karınları, ashab ve Allah Rasûlü tarafından doyuruluyordu." (bk. I, 255-256).

2. Ebû Nasr Serrâc Tûsî (ö. 378/988), *el-Luma'*, Kahire 1960, trc. H. Kâmil Yılmaz, *İslâm Tasavvufu*, İstanbul 1996.

Tasavvuf klâsikleri arasında tasavvufun temelini, Kur'ân ve sünnette arayan ve bu amaçla eserinde ilgili bölümler açan Serrâc, hulefâ-i raşîdîn ve aşere-i mübeşşereden sonra özellikleri itibariyle sûflerin yetişmesine örneklik etmiş ashâb-ı suffadan da bahsetmektedir. Onlarla ilgili olarak nazil olduğu belirtilen dört âyete işaret eder (bk. s. 140-141).

3. Ebû Abdurrahman es-Sülemî (ö. 412/1021), *Taribu ehli's-suffa*,

Sülemî'nin böyle bir eserinin varlığından *Tabakatü's-sûfiyye*'de bahsedilmektedir (s. 34). Ancak bugün elimize ulaşmayan bu eser *Keşfu'l-mahcûb* müellifinin işaret ettiği ehl-i suffa tarihine dair eser olmalıdır. (bk. *Keşfu'l-mahcub*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul 1982 s. 173-175.)

4. Ebû Nuaym İsfahânî (ö. 430/1038), *Hilyetü'l-evliyâ ve Tabakatü'l-asfiya*, Beyrut, 1967, X c.

İsfahânî hem hadis, hem de sûfî tabakatı yazarı olmak itibariyle eserinde ashâb-ı suffaya en geniş biçimde yer vermektedir: Ashâb-ı suffayla ilgili daha sonraki nakillerin en önemli kaynağı *Hilyetü'l-evliyâ*'dır (bk. I, 337-385, II, 3-35).

5. Ali b. Osman el-Cüllâbî el-Hücvîrî (ö. 465/1072), *Keşfü'l-mahcûb*, trc. Süleyman Uludağ, İstanbul 1982.

Hücvîrî bu eserinde "Ashâb-ı suffa" başlığı altında bir bölüm açarak Süleimî'nin ashâb-ı suffa tarihine dair eserinden naklen özet bilgi verdiğini belirtmektedir (bk. s. 173-175).

6. Ebû Hafs Ömer es-Sühreverdî (ö. 632/1234) *Avârifü'l-maârif*, Kâhire 1968. (*İhya* ile birlikte)

Sühreverdî, tasavvuf klâsîği sayılan bu eserinde sûfî kelimesinin kökü bahsinde ashâb-ı suffaya temas etmekte, aşağı yukarı Serrâc'ın yaptığı gibi suffahılarla ilgili âyetleri sıralamakta ve şunları söylemektedir: "Sûfilerin hâli, ashâb-ı suffanın hâline benzemektedir. Onlar da ashâb-ı suffa gibi dost olmuşlar, Allah için toplanmışlar ve O'nun yolunda kaynaşmışlardır." (s. 92 vd.) Ayrıca 14. bölümde tekke ehli ile suffa ehli arasındaki benzerliklere dikkat çekmektedir. (s. 117 vd.)

7. Muhammed b. Mahmud b. en-Neccâr (ö. 647/1249), *ed-Dürretü's-semîne fi târîhi'l-Medîne* adıyla yazdığı eserinde ashâb-ı suffadan bahsetmiş ve bu gruptan olan Ebû Hureyre'den iki hadis naklederek ashâb-ı suffanın hâlini beyanla işi tamamlamıştır (bk. s. 366-367).

8. Muhammed b. Muhammed ibn Seyyidi'n-Nâs el-Ya'merî (ö. 734/1333) *Uyûnü'l-eser fi fûnûni'l-megazî ve ş-şemâil ve's-siyer* adlı eserinde "Ashabdan on kişi, Havariler ve Ashâb-ı suffa" başlığı altında giysileri ve sayıları itibariyle ashâb-ı suffayı tanıtmaktadır (bk. II, 397).

9. Ali b. Ahmed es-Semhûdî (ö. 911/1505) *Vefâü'l-vefâ bi-abbâri dâri'l-Mustafa* adlı eserinde ashâb-ı suffa için özel bir bölüm açmıştır (bk. I, 453-458).

10. Mahmud Ebu'l-Feyz el-Menûfî, *Cemberetü'l-evliyâ*, Kahire 1967, II c.

Menûfî çağdaş bir müelliftir. *Cemberetü'l-evliyâ* adlı eserinin birinci cildi tasavvufî konuları, ikinci cildi ise tasavvuf ricâlini kapsamaktadır. Ashâb-ı suffa konusu ikinci cildde hulefâ-i raşidinden sonra: "Ehlu's-suffa ve A'lâmu's-sahâbe" başlığı altında anlatılmakta (II, 32-33); ardından Ebû Hureyre, Habbâb b. Eret, Bilal, Selman, Ebû Said Hudrî, Ebû Bereze Eslemî, Suheyb Rûmî, Ammâr b. Yâsir, Abdullah b. Mes'ud, Sa'd b. Ebî Vakkas, Ukbe b. Âmir ve Vâbisa b. Ma'bed Cühenî gibi suffalı isimler sayılmaktadır.

Bunlardan başka şu eserlerin içinde ashâb-ı suffaya dâir bilgiler bulunmaktadır:

a. Eyüp Sabri, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, İstanbul 1904, II, 448-463.

- b. Allâme Şiblî Nu'mânî, *Sirat-un Nabi* (The Life of Prophet), Lahor, s. 260-262.
- c. Ali Sâmi en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefî fi'l-İslâm*, Kahire 1978, III, 83-84.
- d. Martin Lings, *Muhammad*, trc. Nazife Şişman, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, İstanbul 1993, s. 233-236.
- e. Şerbâsî, *Yes'elûneke*, Beyrut 1980, II, 482-483; III, 379-380.
- f. Hamâda Abdul-Mün'im, *Medresetür-Rasûl*, Kahire 1973, s. 82.
- g. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, İstanbul 1969, s. 74-79.
- h. M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1969. (Medine Devri, I, 186-196)

II. Özel Çalışmalar

1. İbn Teymiye (ö. 728/1328) *Ehlu's-suffa* adıyla bir risale kaleme almış, bu eser Râşid Rızâ tarafından ortaya çıkarılıp neşredildikten sonra ayrıca İbn Teymiye Külliyyatı içinde (*Mecmûu'l-fetavâ*) neşredilmiştir. (Kahire, ts., XI, 37-81)

2. Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî (ö. 903/1497), *Rüchânü'l-kiffe fi beyân nübbe an abvâli ehli's-suffe* adlı eser önce Ebû Abdurrahman Bisyunî Zağlul tarafından *Esmâu ehli's-suffa* adıyla tahkikli olarak Beyrut'ta Müessesetü's-Sekafiyye'de tab' edilmiştir. İkinci defa 1995'te Riyad'da, sonunda İsmail b. Abdullah Üsküdarî'nin *Ashâb-ı suffa* risalesiyle birlikte basılmıştır. Sehâvî'nin eserinin Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan ile Ebû Huzeýfe Ahmed tarafından yapılan bu tahkikli neşrinin baş tarafında yaklaşık 80 sayfalık bir değerlendirme yer almaktadır. Eserin metni 85-319 sayfaları arasındadır. Baş kısımda ehl-i suffa ile ilgili bilgiler verildikten sonra (s. 87-148) alfabetik sırayla yüz dört suffalıdan bahsedilmektedir (s. 148-319). Verilen isimler genellikle *Hilyetü'l-evliyâ* dakilerle aynıdır.

3. Salih Muhammed eş-Şamî'nin *Ehlu's-suffa* adıyla yazdığı eser 144 sayfa olarak Şam'da basılmıştır.

4. İsmail b. Abdullah el-Üsküdarî en-Nakşibendî (ö. 1182/1768) *Risâle fi ehli's-suffa ve abvâlih* adlı küçük eseri Sehâvî'nin eseriyle birlikte neşredildi (Riyad 1995). Bu küçük risale metninin tercemesini makalemizin sonunda vereceğiz.

5. Ebû Tûrâb ez-Zâhirî'nin, *Ashâbu's-suffa* adıyla (Cidde 1404/1984) bir eseri yayımlandı (s. 112).

6. Dr. Ekrem Ziya el-Umrî, *el-Müctemu'l Medenî* adlı eserinde ve küçük ilâvelerle *es-Sîretü'n-Nebeviyye's-sabîha* adlı eserinde (I, 257-271) ehl-i suffayı anlatmış ve *Külliyetü'd-dirâsâtü'l-İslâmiyye* dergisinde, Bağdat'ta, 1996 yılında "Eh-lü's-Suffa" diye bir makale yayınlamıştır (s.143-162).

7. Hâmid Ebû Tâlibî, "Ashâbu's-suffa", *Dâiretü'l-Maârif Büzürg-i İslâmî* adlı ansiklopedide bir madde yazmıştır. (Tahran, 1379; III, 137-138).

8. Mustafa Bakır, *İslâm'da İlk Eğitim Müessesesi Ashâb-ı Suffa* adıyla Türk-

çe bir çalışma neşretmiştir (İstanbul 1990). Bu çalışma Ashâb-ı Suffa hakkında Türkçe yapılan ilk özgün çalışmadır. Eser *Hilyetü'l-Evliya*'daki bilgiler esas alınarak diğer kaynaklardan da takviye edilerek ortaya konulmuştur.

9. Akif Köten, "Ashâb-ı Suffa, Hadis, Fıkıh ve Tasavvufa Etkileri", *Bilgi ve Hikmet* Dergisi, 1993/3, s. 160-173.

10. Ahmed Ağırakça, "Ashâbu's-suffa", *Yeni Türk İslâm Ansiklopedisi*, (örnek fasikül), İstanbul 1995, s. 57-58.

B. Suffa Ne Demektir?

Suffa, lugatlara göre ev ve konaklarda bulunan eyvân, sedd ve seki türü yüksekçe oturma mekânları için kullanılan bir tabirdir.¹ Suffa'da gölgelik anlamı da vardır. Türkçedeki "sofa" kelimesi bu köktendir. Rivayete göre kiblenin Kudüs'teki Mescid-i Aksâ tarafından Mekke'deki Mescid-i Haram'a çevrilmesi Medine'ye hicretten 16-17 ay sonra gerçekleşti. Kiblenin Mekke'ye tahvilinden sonra kible duvarı mescidin arka kısmında kalmış oldu. Hz. Peygamber buraya bir tavan ve bir gölgelik yapılmasını emredince bugünkü camilerde etrafi açık son cemaat yeri gibi bir mekân ortaya çıktı. Bu mekan, barınacak yeri, akrabası ve evi olmayan sahabilerle misafirlerin barınmasına tahsis edildi.² Burada barınan sahabiler ölüm ve sefer durumlarına göre sürekli artış eksilmiştir.

Mescidin iki bölümünden biri suffa, diğeri de namaz kılınan mekândı. Namaz kılınan mekâna kapıları açılan Peygamber hücreleri de vardı.

İslâm medeniyetinde cami civarındaki medrese odaları, tekke ve zaviyeler ile derviş hücreleri, köylerdeki camilere bitişik köy odaları, Mescid-i Nebevî'deki bu suffa örneğinden alınmış olmalıdır. Çünkü fonksiyon olarak aynı hizmetleri ifâ etmektedirler.

Suffa, Arabistan şartlarına göre üstü kapalı çevresi açık bir mekândı. Bugün Mescid-i Nebî içindeki bu alan, özel bir bölüm olarak muhafaza edilmektedir. Eyüp Sabri Paşa suffa hakkında şu tespitlerde bulunmaktadır: "Eslâf-ı kirâm suffanın yerini kıyamete kadar korumak düşüncesiyle Mescid'in zemininden bir arşın kadar yükseltip etrafını yarım arşın irtifânda ahşap parmaklıkla çevirerek hücre-i saadet ağalarının ikâmetine tahsis etmişlerdir. Önemli şahsiyetler ile Har-em imamı ve diğer bazı zevât beş vakit namazı burada eda etmek için suffa maksûresinde ikamet eder. Nöbetçi ağalar da bu mahalde nöbetleri sırasında evrâd-ı mahsûsa tilâvetiyle vakitlerini geçirirlerdi. Son derece ruhaniyetli mübarek bir yerdir. Bu suffa üzerinde kılınan namazın şerefi, mahalli itibariyle inkâr olunmaz."³

"Suffa" adı, "üstü örtülü mekân" anlamına başka yer ve alanlar için de kulla-

1 Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, suffa maddesi.

2 es-Sehâvî, Meşhur b. Hasan, Ahmed eş-Şakirat, *Rûbcâmî'l-kiffe*, Riyad, 1995, ss. 37-39.

3 *Mîrâtü'l-Haremeyn*, II, 462.

nılmıştır. Nitekim mescidde kadınların namaz kıldığı yere "suffatü'n-nisâ" denildiğine Nesaî⁴ ve Ebû Davud⁵ da işaret edilmiştir. Mekke'deki zemzem kuyusunun bulunduğu mekâna da "suffa-i zemzem" denilmektedir.⁶

Sahâbe nesli içinde hulefâ-i raşidin, aşere-i mübeşşere ve ashâb-ı Bedr'den sonra ashâb-ı suffanın ayrı bir yeri vardır. Aslında sahâbe nesli bir kadro hareketi, suffadaki sahabeler de bu kadronun ilmî, mânevî ve askerî konulardaki hazır kıtası konumundaydı.

Asr-ı saadette mescid, mabed hüviyetinin yanısıra mekteb, şûrâ yeri, toplantı salonu, idârî, askerî konuların tartışıldığı merkez, hastane, spor ve dinlenme yeri gibiydi. Mesciddeki ders, sohbet ve zikir meclislerinin müdâvimi olan bekâr, evi olmayan sahabilerin barınma yeri mescidin suffasıydı. Suffalı ashâb orada barınır, zengin ve varlıklı sahabilerin sağladığı iâşe ve ibâte imkânlarıyla imrâr-ı hayat ederlerdi.

Medine'de mescidin yanında bir suffa ihtiyacı, sosyal, ilmî, askerî ve manevî sebeplerle ortaya çıkmıştı. Özellikle fakir muhacirler ile ensardan ve civar kabilelerden dîn-i celîl-i İslâmı öğrenmek ve Allah Rasûlü'nü görmek için Medine'ye gelenlere bir barınma yeri kaçınılmaz olmuştu. Suffa, barınma yeri özelliği itibarıyla bir kervansaray veya pansiyon niteliğindedir. Bugün eğitimdeki parasız yatılı öğrenciler için barınma imkânı; dün tekkelerdeki derviş hücreleri, hep bu suffa modelinin çağlara göre ufak tefek farklılıklar arz eden bir devamıdır.

Medineli ensar, kendi yurtlarına göç eden Mekkelî muhacirlere evlerini, barklarını, gönüllerini açmış ve herşeylerini onlarla paylaşmış olmalarına rağmen yine de dışarda kalan ve barınmada sıkıntı çekenler ortaya çıkınca Hz. Peygamber onları mescidin suffasına yerleştirmişti.

Suffada sakin olan sahabilerin sayısı hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Sayılarının on ile dört yüz; hatta yedi yüz arasında değiştiğine dair muhtelif rivayetlere bakılırsa sayılarının sürekli değiştiği anlaşılmaktadır.

Ashâb-ı suffa dinin kaynağına en yakın, Rasûlullah'ın meclisine en müdâvim insanlardı. Bu yüzden yetişmeleri daha hızlı, ilimleri daha kalıcıydı.

Allah Rasûlü onların ihtiyaçlarını bizzat karşılar, yalnızlıklarını paylaşır, onlarla oturur, birlikte yemek yer ve halkı onlara ikram etmeye teşvik ederdi.

C. Kur'an'da Ashâb-ı Suffa

Allah Teâlâ Kur'ân'da onları doğrudan zikretmemekle birlikte muhtelif âyetlerinde onlara işaret ile, Allah Rasûlü'nün onlara özel ilgi ve şefkatini talep etmiştir. Nitekim şu âyetlerin suffa ashâbı hakkında nazil olduğu nakledilir:

4 Nesaî, VIII, 77.

5 Ebû Davud, II, 448.

6 Buharî, II, 244; Nesaî, III, 135.

1. “(Yapacağın hayırlar) **kendilerini Allah yoluna adadığı için yeryüzünde kazanç endişesiyle dolaşmayan, hayâlarından dolayı tanımayanların zengin zannettiği fakirler için olsun. Sen onları yüzlerinden tanır-sın. Onlar yüzüzlük ederek insanlardan bir şey istemezler.**”

Allah Rasûlü kendisine getirilen şeylerden sadaka olanlarını ashâb-ı suffaya gönderirdi. Ayrıca beytülmalından ve kendi malından büyük bir kısmını onlara ayırırdı. Kendisinin yetişemediği durumlarda ashâbının onları evlerine götürüp misafir etmelerini isterdi. Bu yüzden ashâb-ı suffaya “adyâfü'l-müminin” (müminlerin konukları) ünvanı verilmişti.

Ashâb-ı suffa, gönül musluklarını Hz. Peygamber'in rûhaniyet çeşmesine dayamış ve oradan içerek nübüvvet mektebinde yetişip boy atmış bahtiyarlardır. Onlar zamanlarını ilim, irfân ve mâneviyyat tahsiline adanmış saidlerdir. Dünya cazibesinin kendilerini etkilemediği, ilim ve ibadetle meşgul azizlerdir.

2. “**Rablerinin rızasını umarak sabah-akşam O'na yalvaranları kovma!**”⁸

Müşrikler, Hz. Peygamber ile aynı statüde görüşmek için etrafındaki fakir suffa ashabını uzaklaştırmasını istemişlerdi. Allah Teâlâ da Sevgili Nebisi'ni bu ifâdelerle uyardı. Nitekim *Hilyetü'l-evliyâ* müellifinin Habbab b. Eret'ten naklettiğine göre olay şöyle gerçekleşmiştir:

Akra b. Hâbis ile Uyeyne b. Huseyn el-Fizârî Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in huzuruna gelmişlerdi. Peygamberimiz Bilâl, Ammar, Suheyb ve Habbab gibi ashâb-ı suffadan kimselerle sohbet ediyordu. Gelenler bu manzarayı görünce onlara hakaret ettiler ve orayı terkederek: “Bize Araplar nezdinde şeref verecek bir meclis kurmanı istiyoruz. Çünkü Arapların ileri gelenleri seni ziyaret ettiğinde bu çapulcularla beraber oturmaktan hayâ ederiz!” dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: “O hâlde biz gelince onları yanından uzaklaştır. Biz gidince yine gelip yanına otursunlar” dediler. Peygamber (s.a.v.) onlara: “Tamam” dedi. Bunun üzerine: “Şimdi bu konuya dair bir belge yaz” dediler. Hz. Peygamber üzerine yazı yazmak için bir sayfa ararken Cebrail indi ve bu âyeti getirdi:⁹ “Sabah akşam Rabbinin rızasını arayarak yalvarıp yakaranları kovma!.. Yoksa zalimlerden olursun.”¹⁰ Bazı müfessirler, bu sûnenin Mekke'de nazil olması “Suffa”nın da Medine'de teşekkül etmiş olması sebebiyle söz konusu şahısların, suffa ehlinde olmadığını ifade ediyorsa da müşriklerin Allah Rasûlü'nün yanından uzaklaştırmak istedikleri sonuçta suffa ehli gibi yoksul ve kölelerdi.¹¹

3. Bu olaydan sonra rivayete göre Peygamber (s.a.v.) elindeki sayfayı bir ke-

7 2 el-Bakara/273.

8 6 el-En'âm/52.

9 Ebu Nuaym İsfehânî, *Hilye*, c. I, s. 344.

10 6 el-En'âm/52-54.

11 İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, Beyrut 1969, c. II, ss. 134-135.

nara atarak ashâb-ı suffa'yı çağırdı. Suffalılar O'na iyice yaklaştılar. Diz dize geldiler. Uzun bir süre birlikte oturdular ve Allah şu âyeti indirdi:

“Sabah akşam Rablerine dua edip, onun rızasını arzulayanlarla beraber sabret ve onlarla birlikte ol. Dünya hayatının süsünü isteyerek, gözlerini onlardan ayırma! Kalbini bizi anmaktan gâfil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme!”¹² Kalbi zikirden boş ve gâfil olanlar Uveyne b. Husayn ve Akra'dır.¹³

4. Allah Teâlâ onlar hakkında Rasûlü'ne: **“A'mânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve geri döndü.”**¹⁴ ifadeleriyle hitap etmiştir. Bu âyet ashâb-ı suffadan Abdullah b. Ümm-i Mektûm hakkında nazil olmuştur. Bilindiği gibi Allah Rasûlü, müşriklerin ileri gelenlerine İslâm'ı tebliğ etmeye çalışırken İbn Ümmi Mektûm gelmiş ve Rasûlullah'tan bilgi almak istemişti. Allah Rasûlü de böyle bir sırada bu tür bir talebin yersizliğinden memnûn olmayarak yüzünü ondan çevirmişti.¹⁵ Bu âyetin nüzûlünden sonra Allah Rasûlü ne zaman Abdullah b. Ümmi Mektûm'u görse kendisine: *“Rabbimin kendisi ile bana çıktığı zât”*¹⁶ diye takılırdı.

5. Taberî¹⁷ ve Ebû Nuaym,¹⁸ şu âyetin suffa ashâbı hakkında nâzil olduğunu söylemektedir: *“Allah kullarına rızkı bol bol seriverirse yeryüzünde azar ve taşkınlık yaparlardı. Lâkin O rızkı dilediği miktar indiriyor.”*¹⁹ Âyetin Mekke'de nazil olması söz konusu olduğuna göre doğrudan ashâb-ı suffa ile ilgili olarak indiğini söylemek zorsa da manası suffalılara uygun düşmektedir.

D. Ashâb-ı Suffa'nın Yaşantısı

Suffada sadece kimsesiz sahabiler değil, zaman zaman Hz. Peygamber'i görmeye gelen zengin sahabiler de kalırdı. Evlenip ev bark sahibi olanlar suffa ashâbı arasından ayrılır, kendi hanelerine geçerdi.²⁰

Gücü kuvveti yerinde olan suffa ashâbı, dağlardan sırtlarında odun taşımak dahil, ellerinden gelen her türlü işi yapmaktan geri durmazdı. İffet ve vakarlarına düşkünlükleri sebebiyle kişiliklerini etkileyecek davranışlardan özenle sakınırlardı. Kimseden birşey istemezlerdi. Nitekim Bakara'nın 273. âyeti buna işaret etmekteydi.

12 18 el-Kehf/28.

13 *Hilye*, c. I, s. 345.

14 80 Abesc/1-2.

15 İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, c. IV, ss. 470-471.

16 İbn Sa'd, *Tabakat*, c. IV, ss. 470-471.

17 Tefsir, c. XXV, s. 30.

18 *Hilye*, c. I, s. 338.

19 42 eş-Şûrâ/37.

20 İbn Sâ'd'in rivayetine göre Allah Rasûlü, Abdullah b. Mes'ûd için mescidin son kısmında bir yer ayırmıştı. Abdullah ailesiyle burada kalıyordu. (bkz. *Tabakat*, c. III, s. 152)

İlk plânda Hz. Peygamber'in onların maddî ihtiyaçları ile ilgilendiği intibâ uyanmakta ise de aslında o, suffice ashâbının manevî ve ruhanî ihtiyaçları ve özellikle yetişmeleriyle çok ilgilenirdi. Nitekim *İbn Mâce*'nin naklettiği bir hadis bu konuya ışık tutmaktadır: Rivayete göre Allah Rasûlü bir gün evinden çıkıp mes-cide girdi. Mesciddeki insanlardan bir grubu Kur'ân okuyor, dua ve zikirle meş-gul oluyor, diğerleri ise ilim öğreniyor ve öğretiyordu. Allah Rasûlü her iki grup-tan da memnun olarak: "*Her iki grup da hayır işliyorlar*" buyurdu. Ardından da: "*Bunlar Kur'an okuyor, Allah'a duâ ve zikirle meşgul oluyor, Allah dilerse du-âlarını kabul eder, dilerse etmez. Ama şunlar ilim öğreniyor ve öğretiyorlar. Şüphesiz ben muallim olarak gönderildim.*" diye konuştu. Bu iki gurubun ikisi de suffa ashâbındandı. Çünkü onlar gündüzleri mescidde ilim ve ibâdetle meş-gul olurlar, suffayı âdeti bir konaklama yeri ve ilmî müzâkere ortamı olarak kul-lanırlardı.²¹

Suffa ashâbının öğrendiklerinin başında okuma-yazma, Kur'ân okuma, hadis belleme ve dinî bilgiler gelir. Ahlâkî konularda ise onlar, Allah Rasûlü örneğiyle aynileşecek bir ortamdayılar. Muallimleri başta Hz. Peygamber olmak üzere Ubey b. Kâ'b, Abdullah b. Mesûd, Muaz b. Cebel, Ubâde b. Sâmit gibi âlim saha-bilerdi. Said b. As hattattı. Hz. Peygamber tarafından suffalılara hikmet muallimi olarak görevlendirilmişti.²²

Ashâb-ı suffa, hem kendilerinin ilme ve irfâna düşkünlüğü, hem de ortamın buna müsait olması sebebiyle bir bakıma yoğunlaştırılmış ve hızlandırılmış bir eğitim görmekteydiler. Nitekim ashâb arasında en çok hadis rivâyet etmekle ta-nınan sahâbiler (müksirûn) genellikle bu topluluğun içinden çıkmıştır. Bunların başında gelen Ebû Hüreyre şunları söyler: "*Benim çok hadis rivâyet etmiş ol-mam fazla abartılmasın. Çünkü muhâcir kardeşlerimiz çarşıda, pazarda tica-retle; ensâr tarlada, bahçede ziraatla ve hayvancılıkla meşgulken ben boğaz tokluğuna Allah Rasûlü'nün mübarek nasihatlarını dinliyor, ezberliyor ve on-ların şahid olmadığı olaylara şahid olma imkânını elde ediyordum.*"²³ Abdul-lah b. Ömer gibi, ilme düşkün sahabilerden suffada kalmayı baba evinde kalma-ya tercih edenler de çıkmıştır. Hz. Peygamber'in müezzinleri olan Bilâl-i Habeşî ile Abdullah b. Ümmi Mektûm da suffa ashâbındandı.

Ashâb-ı suffa bütün kabilelerin en şerefli mensuplarından oluşuyordu. Onlar takvanın ve riyâzat yoluyla İslâm'ın özüne vâkîf olmuş "ermiş" kişilerdi. Melek-lerin onları ziyâret ettiği söylenir.

Suffada yetişen bu kabiliyetler bilgi, beceri ve birikimlerine göre muhtelif hiz-metlerde kullanılmaktaydı. Yeni Müslüman olan kabilelere Kur'ân ve dinî bilgi-ler öğretmek için ashâb-ı suffa içinden muallimler görevlendirilirdi. Nitekim Ra-

21 İbn Mâce, Mukaddime, 17.

22 M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, c. II, s. 75.

23 Buhârî, İlim, 42.

ci ve Bi'r-i Maüne vak'alarında haince şehid edilen yetmiş hafız ve âlim sahabî genelde bunlardandı ve böyle bir görev için gidiyorlardı.

İslâm'ı öğrenmek için kısa bir süre için Medine'ye gelenler bir yandan Hz. Peygamber'le görüşürken diğer yandan suffa ehliyle ilmî mubâhaselerde bulunurlardı.

Ashâb-ı suffa, *Hilyetü'l-evliyâ* müellifi Ebû Nuaym İsfahânî'nin dediği gibi: "Allah'ın her türlü dünya kirinden kurtardığı, fakirlere önder kıldığı, bikmet ehliline dost eylediği, aileye ve dünya malına bağlanmayan, hiçbir alış verişin kendilerini Allah'ı anmaktan alıkoymadığı az bulunur bir topluluktur."²⁴

Kaynaklar onların en belirgin özelliğinin fakirlik ve açlık olduğunda ittifak hâlinindedir. Dünyalık yönünden onların hiçbirinin iki yakası bir araya gelmezdi. Hiçbirinin iki elbisesi olmazdı, iki çeşit yemek yiyemezlerdi.

Ebû Hureyre ki, o da onlardandır, der ki: "Suffa ehlinden yetmiş kişi bilirim tek elbiseleri vardı. Namaz esnasında ayaktayken elbiselelerinin boyları diz kapaklarına zor gelir, rükûa vardıklarında edep yerleri görünmesin diye eteklerini çekştirirlerdi."²⁵

Fudale b. Ubeyd der ki: Hz. Peygamber ile namaz kılarken cemaatin içinde açlık ve yoksulluktan zor ayakta durabilen suffa ashâbı vardı.²⁶

Enes b. Mâlik'in rivayetine göre Hz. Peygamber ashâb-ı suffaya Kur'ân öğretiyor ve açlığını hissetmemek için karnına taş bağlıyordu.²⁷ Suffa halkının tek işi Kur'ân'ı öğrenmek, anlamak, okumak ve anlatmaktı.

İslâm tarihindeki tasavvufî hayat ve düşüncenin bu topluluğun hayatından neş'et ettiği kabul edilir; hatta sûfî kelimesinin suffa kökünden geldiğini öne sürerler vardır.²⁸

E. Suffalılarla Sûfîlerin Benzerliği

Bazıları "sûfî" kelimesinin "suffa" kökünden alındığını ileri sürerek ashâb-ı suffa ile sûfîliğin irtibatına dikkat çekmektedir. Sûfî kelimesinin suffa kökünden gelmesi gramer açısından pek mümkün görünmemekteyse de, suffa ashâbının yaşantılarıyla sûfîlik arasında bir benzerlik ve yakınlık bulunduğu muhakkaktır. Bu benzerlik hem fizikî, hem yaşama biçimi, hem de manevî açıdandır.

I. Fizikî Benzerlik

Suffa, mescidin bitişiğinde üzeri hurma dallarıyla örtülü bir mekândır. Sûfîle-

24 *Hilye*, c. I, s. 337.

25 Buhârî, Salât, 58.

26 Tirmizî, Zühd, 39.

27 *Hilye*, c. I, s. 342.

28 *Avârif*, s. 92.

rin yaşadıkları derviş hücreleri de cami konumundaki tekkeye bitişik veya yakın mesafededir. Tekkeler ve derviş hücreleri, binaları itibariyle ahşap ya da toprak-tan yapılan mütevazi yapılar olarak "suffa" özelliğinden esintiler taşır.

Suffada sahabiler için yatak döşek gibi özel imkânların bulunduğu dair bir rivayet yok. Tekkelerde de dervişânın hırka, cübbe veya seccadelerine sarınıp kıvrılarak istirahat etmeleri ashâb-ı suffa modeline uygun düşüyor.

Suffa ashâbı yeme içme ihtiyaçları için herhangi bir kaygı taşımazlar, zengin sahabilerin ve Hz. Peygamber'in sofrasında perverde olurlardı. Tekkede sûfi ve dervişler de aynı şekilde tekkeye gelen hayır ve infak mallarıyla imrâr-ı hayat ederler, tekkenin imâretinde pişen çorbadan karınlarını doyururlardı. Nitekim "Tekkeyi bekleyen çorbayı içer" sözü bu anlamdadır.

II. Yaşayış Benzerliği

Ashâb-ı suffanın özel olarak ve ashâbın genel olarak yaşayışları "zühd" esasına dayanmaktaydı. Zühd, dünyayı ve dünya malını küçümsemek ve ona değer vermemektir. Genellikle yeme içme (mat'am), giyim kuşam (melbes), barınma mekânı (mesken) ve hayat standardı ile ilgili konularda olur. Bu açıdan konuya yaklaştığımızda tasavvufta mücahede ve riyazatın unsurları sayılan hususlarda, suffa ashâbının örnek teşkil edecek bir noktada olduğu dikkat çekmektedir. Sırasıyla ele alacak olursak:

a. Mat'am; Yeme-İçmede Zâbidâne Tavırları

Suffalı sahabilerden birinin naklettiğine göre, suffada kalanlara günde iki ki-şiye bir müd hurma verilirdi; bunların iki çeşit yemekleri hiç olmazdı.²⁹ Akşamları karınları, ya sahabiler ya Allah Rasûlü tarafından doyurulurdu. Devamlı sûrette hurma yemekten ciğerleri kavrulan bu insanlar Allah Rasûlü'ne müracaat ettiklerinde şu cevabı almışlardı: "*Allah'a yemin olsun ki eğer ekmek veya et bulabilsem onları mutlaka size yedirirdim.*"³⁰

Suffa ashâbının yeme içme konusunda pek çok sıkıntı çektiği; karınlarına taş bağladığı; hatta bazılarının açlığın tesiriyle düştükleri bile olurdu.³¹ Özellikle Ebû Hureyre'nin açlık tesiriyle sar'a nöbetine benzer sıkıntılar geçirdiği olur, Allah Rasûlü onların bu durumuna üzülür, sıkıntılarına dertlenirdi. Nitekim kızı Fatıma, el değirmeninde un öğütmek, kuyudan su çekmek gibi konularda kendisine yardımcı bir esir verilmesini istediği zaman o, şöyle buyurmuştu: "*Ben ehl-i suffanın karınlarını doyuramadım, kendilerini geçindirecek bir şey bulamadım. Esirleri satıp, bedelleri ile suffa ehlini geçindirmeyi düşünüyorum.*"³²

29 *Hilye*, c. I, ss. 339-340.

30 İbn Hanbel, *Müsned*, c. III, s. 487.

31 Tirimizi, *Zühhd*, 39.

32 İbn Hanbel, *Müsned*, c. I, s. 106.

Bir başka seferinde de Hz. Fatuma'dan, kolunda gördüğü bilezikleri satıp, suffalılara infak etmesini istemişti.³³

Ashâb-ı suffa yeme-içme konusunda sıkıntı çekmiş, ama bu durumları onları dünyalık talebine yönlendirmemiş, aksine ilim ve irfan ile meşguliyetlerini sürdürmüşlerdir. Süfülerin "kille-i taam" telâkkîsinin ilk modeli Allah Rasûlü ve ashâb-ı suffadır.

b. Melbes; Giyim Kuşamda Zübdi Tavırları

Suffa ashâbından olan Ebû Hureyre'nin şu rivayeti bu konuda en önemli mesnedlerden biridir: "Ashâb-ı kiramdan 70 kişi gördüm ki onların üzerlerinde kısa bir elbise vardı. Elbiseler boyunlarından tutturulmuştu. Elbiseleri bazen diz kapağının yarısına, bazen topuklarına kadar uzardı. Avret mahallerinin açılması korkusuyla rükûa gidince elbiselerini elleriyle tutarlardı."³⁴ Avret yerleri görünmesin diye suffalıların kadınlardan uzak orta saflarda durması istenirdi.

Bir suffalıyı Allah Rasûlü elbisesinin kısalığından dolayı dizi görünüyor diye: "Dizin avrete dahil olduğunu bilmiyor musun?" şeklinde uyarıyordu.

Ashâb-ı suffanın seçkinlerinden Mus'ab b. Umeyr Uhud'da şehid olduğu zaman yaşananları yine bir suffalı olan Habbâb b. Eret şöyle anlatmaktadır: "Biz Allah için Hz. Peygamber ile birlikte Medine'ye hicret ettük. Ecir ve mükafatımızı Allah'tan bekliyoruz. Arkadaşlarımızdan dünya nimetlerinden hiçbir şey tatmadan ahirete gidenler olduğu gibi, hicret meyvesi devşirenler de oldu. Mus'ab b. Umeyr hiçbir nimete ulaşmadan ahirete giden dostlarımızdandır. O Uhud günü şehid olduğunda biz onu saracak bir kefen bulamamıştık. Yalnız onun kaftanı vardı elimizde. Şehidi onunla sarmaya çalışırken başını örtünce ayakları, ayaklarını örtünce de başı açılıyordu. Rasûlullah bu yoksulluk karşısında bize şehidin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne "izhir" denilen ottan koymamızı emir bu yurdular."³⁵

Suffa mensublarından Vâsile der ki: Suffalıların hiçbirinin üzerinde tam bir elbisesi yoktu. Kir ve tozdan ter üzerlerinden yolaklar yaparak inerdi.³⁶

Hiçbir zaman iki elbiseleri olmayan bu insanlar , örtülmesi farz olan yerleri örtmekte bile zorlanıyorlardı.³⁷

Giydikleri elbiseler, o günün şartlarına göre yünden yapılmış keçe türü, aba ve kaba şeylerdi. Terlediklerinde mescidin havasını ağırlaştırarak bir koku çıkarırdı. Bu yüzden Allah Rasûlü onları cuma günü yıkanıp gelme noktasında uyarıyordu.³⁸

33 *İhyâ*, c. IV, ss. 232-233.

34 Buhari, *Salât*, 58; İbn Hanbel, *Müsned*, c. I, ss. 197-199.

35 Buhari, *Cenâiz*, 27; Tirmizî, *Menâkıb*, 54; İbn Hanbel, *Müsned*, c. V, s. 109, Nesâî, *Cenâiz*, 40; İbn Sa'd, *Tabakat*, c. III, s. 121; *Tecrid-i Sarib Tercemesi*, c. IV, ss. 351-352.

36 *Hilye*, c. II, s. 22.

37 *Aynı eser*, c. I, s. 341.

38 Ebu Davud, *Libas*, 5,6; Tirmizî, *Kıyamet*, 38.

c. Mesken Konusundaki Zühûdî Tavırları

Yeme içme, giyim kuşam konusunda olduğu gibi barınma mekânı meselesi de onları pek ilgilendirmiyordu. Onlar mescidin sofasını mesken tutmuşlar, Allah Rasûlü'nün sohbetini, ilim ve ibadeti iş edinmişlerdi. Nitekim Ebû Zer ashâb-ı suffadandı. Rasûlullah'a aid hizmeti tamamladıktan sonra mescide gider, orada yatarı. Onun evi mescidin suffasıydı. Bir defasında Allah Rasûlü mescide geldiğinde Ebû Zerr'i orada yatariken buldu. Ayağıyla dokundu ve "Burada mı yatıyorsun?" diye sordu. O da: "Evet, başka nerede uyuyabilirim? Benim evim yok ki!" dedi.³⁹

Dervişlerin de kendilerine güven verecek dünyalıklarını infak edip, dergâhta misafir olmaları ve dergâh hücrelerinde barınmaları, ashâb-ı suffanın zâhidliğini andırmaktadır. Maldan, mülkten ve meskendenden arınıp yalnız Hak ile kalmak ve O'na teslimiyetle tevekkül.

Suffalıların yaşantılarına bakıldığı zaman, oradaki standart ise ancak nefes almayı ve zarûret ölçüleri içinde yaşamayı sağlayacak düzeydeydi. Herhangi bir birikimleri olmadığı gibi böyle bir telâşları da olmazdı. Nitekim Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre ashâb-ı suffadan vefat eden bir zatın birakacağı miras, bu bakımdan ilgi çekicidir: "İki dirhem ve iki dinar."⁴⁰

Suffalıların maddî ihtiyaçları ya Hz. Peygamber tarafından bizzat, ya da ashâb-ı zenginleri tarafından karşılanmaktaydı. Hz. Peygamber bazen suffalıların tamamını evine davet ederdi. Bazen de evdeki yemekleri suffaya gönderirdi. Ashâb-ı kiram da ya evlerine götürerek, ya evlerinden suffaya yemek göndererek, ya hasat zamanı suffaya hurma dalları asarak, ya da zekât ve sadakalarını oraya göndererek yaparlardı.

Hz. Ömer Rasûlullah'tan duymadığı bazı şeyleri zaman zaman Ebû Hureyre ve Ebû Saîd Hudrî gibi suffa ehlinde duyunca: "Demek ki çarşı pazar işleri bizi çok oyalamış"⁴¹ der ve onların faziletli bir iş yaptıklarını hayıflanarak onaylardı.

Meşgul oldukları işin fazileti sebebiyle dünyalık peşinde koşmayı kendi durumları ile bağdaştıramazlardı. Hatta daha sonra bir takım sorumluluklar yüklenen ve bu sayede Beytülmalde maaş alan suffalılar hayat standartlarını pek bozmamışlardır. Nitekim Saîd b. Âmir, Hz. Ömer zamanında Humus valisi olduğu hâlde yine elinde avucunda olanı dağıtır, yokluk içinde ve fakir yaşardı.⁴² Ebû Hureyre ve Ebû Zerr gibi diğer suffalıların durumu da bundan farklı değildi.

Allah Rasûlü, onların bu standartı bozacak tarzda mal biriktirmelerine hoş bakmazdı. Nitekim İbn Hanbel'in rivayetine göre ashâb-ı suffadan biri öldü. Kendisini saracak bir kefen bulunamadı. Nihayet kefenlemek için cübbesi sökü-

39 bk. *Hilye*, c. I, s. 352 vd.

40 İbn Hanbel, *Müsned*, c. I, ss. 101,137,421,457.

41 Buharî, *İ'tizam*, 22, Büyü, 949; Edeb, 128.

42 *Hilye*, c. I, s. 246.

lünce içinden iki altın çıktı. Allah Rasûlü bu durumu görünce: “Dağlayacak iki şey!”⁴³ diyerek şaşkınlığını gizleyemedi.

İrbad b. Sâriye Hz. Peygamber’in zaman zaman suffaya gelerek: “Şayet size ileride nasib olacak nimetleri bilseniz bugünkü durumunuza üzülmeyiniz. İleride İran ve Rum hazineleri emrinize sunulacak”⁴⁴ buyururdu. Bu durumları gördüklerinde de mütevazî yaşantıları pek değişmedi.

III. Manevî Benzerlik

Ashâb-ı suffanın manevî özelliklerinin temelinde Allah Rasûlü’nden aldıkları manevî eğitim vardır. Manevî eğitimin unsurlarını zikir, sohbet, ilim, cihad ve irşad olarak değerlendirebiliriz.

Ashâb-ı suffa, Allah Rasûlü’nün bütün hutbe, vaaz ve sohbetlerini dinleme imkânını elde etmiştir. Hatta denilebilir ki: “Rasulullah’ın hiçbir vaaz ve nasihat toplantısı yoktur ki içinde ehl-i suffadan birileri olmasın.” Ehl-i suffa katıldıkları bu toplantıları dinleyerek ezberler ve diğerlerine naklederlerdi.

Suffa ehli, muallimlerinden genellikle Kur’ân tahsil ediyorlardı. Bu yüzden onlara kâri (çoğulu kurrâ) denilmiştir. Bi’r-i Maûne’de şehit düşen yetmiş kurrâ bunlardandı. Suffa ashâbından bir çoğu kendini ruhanî-manevî hayata vermiştir. Bunlar geceleyin namaz kılar, gündüzleri oruç tutar ve diğer zühd ve takva şartlarını yerine getirirlerdi. Bazıları dünya ile ilgili ağzına bir kelime bile almaz, bazıları dünyalık sahibi olmak istemez; bir kısmı asla gülmez, kimilerinin de her zaman gözleri yaşlı olurdu.

Suffa mensupları Arabistan’ın muhtelif yörelerine davetçi ve muallim olarak gönderilirdi. İlk mutasavvıflar aslında bunlara benzeyerek yetişmiş zâhidlerdi. Onların ideal ve heyecanları daha sonraki sûfîlerin örneği olmuştur.

Tasavvufta manevî eğitimin en önemli araçları sohbet, halvet ve seyahattir. Bunların her biri ashâb-ı suffaya ait özelliklerdir. Nitekim sohbet “sahabî” kelimesinin de geldiği ortak bir köktür ve “beraber bulunmak, arkadaşlık etmek ve bu suretle etkileşim” demektir. Ashâb-ı suffa, Allah Rasûlü’ne en yakın plânda duran, onun hâlini ve kalini özümseyen insanlardır. Allah Resûlü, kendi modeline uygun olarak sohbet ortamında kişiliklerini dokuyordu. Herkesin can attığı o meclis, onların gündelik ortamıydı. Bu yüzden Allah Resûlü’nün hem ilmine hem de manevî ahvaline en yüksek biçimde varis olanlar onlar arasından çıkmıştır. Ebû Hureyre, İbn Ömer ve Abdullah b. Mesud gibi âlim sahabilerle Selman gibi ârif ve zâhid sahabiler onlardandı. Onlar Allah Râsulü’nün sohbet meclisinde yetiştiğinden her an bir tebliğ ve irşad hizmetiyle görevlendirilecek konumdaydılar. Nitekim gerek tek, gerek grup hâlinde mürşid ve muallim taleplerini

43 İbn Hanbel, *Müsned*, c. V, s. 252, 253, 258.

44 Aynı eser, c. IV, s. 128.

Allah Rasûlü genellikle burdan karşılıyordu. Bunun iki sebebi vardı. Birisi bunlar en iyi yetişen insanlardı. İkincisi çoluk çocuk ve aile gailerleri olmadığı için gönderilen yere hemen gidecek konumdaydılar. Onların Allah Rasûlü ile birlik-teliği hizmet ve irşad merkezliydi. Nitekim İbn Mes'ud gece gündüz Allah Rasûlü'nün hizmetinde her an hazırды. O'nun ayakkabılarını giydirir, esasını tutar, önünde ve yanında yürür, guslederken ona perde yapardı. Uyuduğunda uyan-dırır; elbise, misvak, yastık gibi özel eşyalarını taşırdı. Hatta Rasûlullah ona: "Benim yanıma girmek için senin iznin perdenin kaldırılması veya karaltımı hisset-mendir" buyurdu.⁴⁵

Ashâb-ı suffa verdiği eğitim itibarıyla halvet hayatını da andırıyordu. Çünkü suffalılar mescidde çok az bir yiyecek ile iktifa ederek (riyazat) ve toplumun gü-rültüsüne karışmadan kendi ibadet, taât ve zikirleriyle meşgul bulunuyorlardı. Allah Rasûlü onları dünyalık derdine düşmektense zikirle meşgul olmaya yön-lendirmişti. Nitekim bir ara suffahıların başkanlığını da yaptığı rivayet edilen Ebû Hureyre'nin ibadet hayatı ve zikirleriyle ilgili rivayet bu konuya ışık tutacak mahiyettedir. Ebû Hureyre ayda en az üç gün oruç tutar, gecelerinin çoğunu ibadet-le geçirirdi. Gecenin bir kısmında namaz kılar, bir kısmında da uyurdu.⁴⁶ Yine ashâb-ı suffadan sayılan Abdullah b. Ömer gördüğü bir rüya üzerine Allah Rasû-lü tarafından gece namazı kılmaya teşvik edilmişti.⁴⁷

Ashâb-ı suffa, daha sonraki sûfiler gibi Allah için biraraya geliyor, toplanıyor, solibet ediyor ve Allah için birbirlerini seviyordu. İlk devir zâhid ve sûfilerinin mescidlerde daha sonrakilerin tekke, ribat ve zaviyelerde toplanması gibi suffa-lılarda Mescid-i Nebî'de toplanmışlar ve orada yaşamışlardır. Maişet temini için ziraat, ticaret ve hayvancılık yapmıyorlar; gündüzleri en çok dağdan odun top-luyorlar, hurma çekirdeği eziliyorlar, geceleri ise ibadetleri ile uğraşıyorlardı.

Suffa ehlinin hayatını gözden geçirince, onların Allah'a tevekkül, zühd ve ve-râda; Allah Rasûlü'ne hizmette ashâbın önde gelenleri olduğu görülür. Allah on-lara Rasûlü'ne nasip ettiği hayatı nasibetmiştir. Onlar, tevazu, fakr ve dünyayı eh-line bırakma gibi ince duyarlılığı olan kimselerdir. Onlar tasavvuf ehlinin her de-virde kendilerine mensup olduklarını söyledikleri önderleridir. Terk-i dünya, sa-bır, fakrı sevmek gibi onlara has özelliklere sanlanlar her asırda onların yolun-dan giderek tevekkül ehlinden olurlar. Nitekim Hâkim *Müstedrek*'in de ashâb-ı suffanın zıkr ve ibadetle meşguliyetinin ikinci ve üçüncü hicrî asırdan itibaren ortaya çıkan zühd ve tasavvuf hareketlerinde çok etkili olduğunu ve sûfilerin bunları kendilerine örnek aldıklarını belirtmektedir.⁴⁸

45 bk. İbn Sa'd, *Tabakat*, c. III, s. 154.

46 *Hilye*, c. I, s. 383.

47 bk. Müslim, *Fezâilü's-sabâbe*, 140.

48 *el-Müstedrek*, c. III, s. 16.

Tekkelerde yaşayan dervişler arasında gençler, ihtiyarlar, hizmet edenler ve halvete girenler bulunur. Nefsin uyku ve rahata düşkünlüğü ile yapılan işlere riya karıştırma gibi durumlar düşünöldüğünde müşidlerin tekkede kalması daha uygun düşmektedir. Allah Rasûlü de suffanın hemen yakınında ikamet eder, gece gündüz suffalıların durumundan haberdar olur, hâllerini kontrol ederdi.

Nefsin tek kalmaya, gevşemeye, kolaylık yollarını seçmeye düşkünlüğü vardır. Nefse başkalarının kahrını çekmek ağır gelir. Tekkede cemaatin içinde kalan tek insan devamlı göz önünde bulunması sebebiyle edep sınırları içinde hareket etme mecburiyeti hisseder.

Nefsi terbiye etmenin yolu, Allah Rasûlü'nün ashâbının yaptığı gibi zamanı değerlendirmek, nefsanî şeylerden sakınmak, ve âzâları mâlâyâniden korumaktır. *Avârif* müellifi Sühreverdî'nin dediği gibi kendilerini başkalarıyla uğraşmaktan alıkoyacak, ahiret derdi ve meşguliyetiyle meşgul olmak bunun kestirme yoludur.⁴⁹

Ribât ve tekke gibi yerlerde oturan sûfilerin ikametgâhı ve evi oralardır. Onlar bu hususta ashâb-ı suffaya benzer. Ribât ve tekkelerde bulunan kimseler aynı gaye, aynı dava ve aynı hâl için bir araya gelmişlerdir. Tekkede oturanlar kalplerindeki kini söktüp atarak âdeta cennette yaşayan müminler gibi yüzleri birbirlerine dönük kardeşler olarak oturmaktadır.⁵⁰ İçinde kin bulunan kimse her ne kadar yüzü kardeşlerine dönük olsa da onunla dost olarak oturamaz. Kardeşçe karşı karşıya oturabilmek iç ve dışın bir olmasına bağlıdır. Suffa ehli kin duygusundan uzak sevgiyle birbirlerine bağlıydılar. Zira insanda kin ve düşmanlık duygularının kabarması dünya hırsından kaynaklanır.

Suffa ehli dünyayı tamamen terkettikleri için ekip dikecek tarlaları, bakıp sağacak sürüleri ve ticarethaneleri yoktu. Bu sebeple de içlerindeki kin ve düşmanlık zail olmuştur. Tekkelerde yaşayan sûfiler de böyledir. Onlar içleri ve dışları bir olarak sevgi ve ünsiyetle bir araya gelerek, beraberce yiyen ve dertleşen insanlardır.

Allah Rasûlü, suffa ashâbının dünyadan boşalmış gönüllerini senâ ederdi. Nitekim Abdullah b. Abbâs'ın rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) suffa ehlinin kapılarında durdu. Onların onca fakirlik ve zorluklarına rağmen kalplerinin çok hoş olduğunu görünce buyurdu ki: *"Ey suffa ashâbı, size müjdeler olsun. Sizden kim bugünkü olduğu hâle razı olarak kalırsa o kıyamet gününde benim en yakın arkadaşım olacaktır."*⁵¹

Suffalıların zahiri şartları pek insanların iltifat etmeyeceği türde de olsa kalpleri Allah'ın Rasûlü'nün hoşlandığı berraklıktaydı. Nitekim şu hadis-i şerif buna

49 *Avârif*, s.118.

50 15 el-Hicr/47.

51 *Avârif*, s. 93.

bir delildir: "Nice dağınık saçlı, üstü başı tozlu, giysileri iki paçavradan ibaret kimseler vardır ki kendilerine iltifat edilmez. Fakat Allah'a yemin etseler, Allah onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz. Berâ b. Malik onlardandır." ⁵² Berâ b. Malik ashâb-ı suffadandır. ⁵³

İlk âbid ve zahidler insanlarla bir arada bulunmanın çeşitli âfetlere sebebiyet vermesinden dolayı selâmeti yalnızlıkta bulmuşlardır. Sûfiler ise amellerinin kuvveti ve hâllerinin sağlamlığı sebebiyle bu hâl kendilerinden alındığından seccadeleri üzerinde tekkelerde cemaat hâlinde toplanıp insanların içinde onlarla beraber olmayı tercih etmişlerdir. Her birinin seccadesi zaviyesi, herkesin derdi en önemli meseleleri olmuştur. Buna rağmen kafaları karışıp meclisin dışına çıkmamışlardır.

Tekkelerdeki dervişlerin seccadeleri aynı zamanda evleri ve istirahat mekânları gibiydi. Sûfilerin kendilerine has seccade edinmelerinin sünnetten delili de vardı: Nitekim iki ayrı rivayetten birinde Allah Rasûlü'nün evinde içi hurma lifi dolu hasır ve seccade, ⁵⁴ diğerindeyse mescidde önüne serili hasır bir seccade üzerinde namaz kıldığı ⁵⁵ rivayet edilir.

Ez-cümle, ehl-i suffa iyilik ve takvada birbiriyle yardımlaşan bir topluluktur. Dini meseleleri öğrenmek ve öğretmek için biraraya geliyorlar, mal ve bedenleri ile birbirlerine yardımcı olarak birbirlerinin işlerini görüyorlardı.

IV. Ashâb-ı Suffa ve Zikir

Ashâb-ı suffanın en önemli özelliklerinden biri onların ehl-i zikir bir cemaat olmaları ve daha sonraki sûfilerin kendilerini örnek almalarıdır. Nitekim suffalıların reisliğini de yapmış olan Ebû Hureyre hakkında *Hilye-tü'l Evliya* müellifinin yukarıda da zikrettiğimiz sözlerin devamında zikirle ilgili söyledikleri ilginçtir: "... Ebû Hureyre her gece on iki bin tesbih çekerek. Bir başka rivayete göre de üzerinde bin düğüm bulunan bir ipi vardı. Her gün Allah'ı tesbih ederek onu bitirmedikçe uyumazdı." ⁵⁶ Allah Rasûlü bir gün suffaya girdiğinde aralarında Selman'ın da bulunduğu bir topluluğu zikir hâlinde gördü ve buyurdu ki: "Söylediklerinize devam edin, ben üzerinize rahmet indiğini görüyorum. Size katılmayı çok isterdim. Kendileriyle beraber olmam için nefsimi sabır taustiye edilen kimseleri ümmetimden kılan Rabbime hamdolsun." ⁵⁷

Ashâb-ı suffanın seçkinlerinden sayılan Ebu'd-Derdâ derdi ki: "Allah'ı görüyor gibi kulluk edin, kendinizi ölüme hazırlayın. Size yetecek az mal, sizi meş-

⁵² Tirmizi, Menâkıb, 55.

⁵³ *Hilye*, c. I, s. 350.

⁵⁴ Buhari, Ezan, 81; Nesâî, Kible, 131; İbn Hanbel, *Müsned*, c. VI, s. 40, 61.

⁵⁵ Buhari, Salât, 21; Müslim, Mesâcid, 270.

⁵⁶ *Hilye*, c. I, s. 383.

⁵⁷ *Aynı eser*, c. I, ss. 342-343.

gul edecek çok maldan hayırlıdır. İyilik kaybolmaz, kötülük ve günah unutulmaz.”⁵⁸ Ebu'd-Derdâ Allah Rasûlü'nden şu hadisi rivayet etmiştir: “*Kim güzelce abdest alır, hüşû ile iki veya dört rekat namaz kılar, sonra da tevbe istiğfar ederse, Allah onu affeder.*”⁵⁹

Allah Rasûlü ashâb-ı suffadan Ebû Rezîn'e: “Ya Ebâ Rezîn, sana dünya ve ahiret hayırlarını getirecek en temel şeyi söyleyeyim mi? Ehl-i zikir meclislerine sarıl! Boş kaldığın zaman dilinle Allah'ı zikret”⁶⁰ buyurarak; Hâzim bin Harmele'ye: “Ey Hâzim, lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-Âliyyil Azim demeyi artır. Çünkü cennet hazinelerinden biridir.”⁶¹ diyerek zikri emretmiştir.

Ashâb-ı suffa, dünyevî şeylere meylettikçe Rasûlullah onları kendi hâllerine en uygun olan şeylere, ilim ve zikre teşvik etmiştir.⁶²

Hilyetü'l-evliyâ müellifi onların kendilerinden sonrakilere örnek teşkil eden özelliklerini şöyle anlatmaktadır: “Hakk'a bağlılıkları onları dünya malına meylden alıkoyarak mal sebebiyle farzların îfâsından geri durmaktan korumuştur. Hikmet ehli âriflere örnek oldukları gibi dünya malından sıyrılıp kendilerini Allah yoluna verenler için de nümûne oldular. Hısım, akrabaya ve dünya malına güvenmedikleri için ticaret ve başka meşguliyet onları Allah'ın zikrinden alıkoymamıştır. Dünyadan kaybettiklerine üzülmedikleri gibi ahiret için kazandıklarına sevinip güvenmemişlerdir. Onların huzurları mabudları ile birlikte oldukları zaman, üzüntüleri ise değerlendiremedikleri vakitleri ile fevt ettikleri ibadet ve virdleri içindir. Haddi aşır azmamaları için malikleri olan Allah onları dünyaya aşırı şekilde bağlanıp yayılmaktan korudu.”⁶³

Suffa ashâbı, zaman zaman Allah Rasûlü'nün manevî ikram dua ve teveccühlerine de mazhar olurlar. Ondandır bir takım hakayık ve dakayık öğrenirlerdi. Nitekim Ebû Hureyre kendisinin ezberleme gücünün böyle nebevî bir duayla gerçekleştiğini şöyle anlatır: Bir gün Rasûlullah'a gittim ve dedim ki “Ya Rasûlallah, senden pek çok hadis duyuyorum ama unutuyorum.” Allah Rasûlü: “*Ridâni yay!*” buyurdu. Ben de yaydım. Elleri ile bir şeyi alıp ridânın içine atıyor gibi yaptı. Sonra bana: “*Topla!*” dedi. Ben de ridâmı topladım. İşte bundan sonra hiç bir şeyi unutmadım.⁶⁴

Ebû Hureyre, bu kabiliyet ve ezberleme gücü ile Allah Rasûlü'nden pek çok şey ezberledi. Hatta onun şu sözü meşhurdur: “Rasûlullah'dan iki kap dolusu ilim aldım. Bunlardan birini halka saçtım, diğerini meydana çıkaracak olsam benim şu boğazım giderdi.”⁶⁵

58 *Hilye*, c. I, s. 212.

59 İbn Hanbel, *Müsned*, c. VI, s. 450.

60 *Hilye*, c. I, ss. 366-367.

61 *Aynı eser*, c. I, s. 356.

62 *Aynı eser*, c. I, s. 341.

63 *Aynı eser*, c. I, s. 337 vd.

64 Buharî, İlim, 42; Tirmizî, Menkibe, 47; *Tecrid-i Sarîh Terc.*, c. I, s. 117.

65 Buharî, İlim, 42; İbn Sa'd, *Tabakat*, c. IV, 331; *Tecrid-i Sarîh Terc.*, c. I, s. 117.

Ebû Hureyre'nin gizlediği ilmin ümmetin başına gelecek fitne ve musibetler olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi farklı görüşte olanlar da vardır. Nitekim bazılarına göre Ebu Hureyre'nin başkalarına söylemediği ilim, ilm-i şühûd ve irfana mahsus, şeriata ve Allah Rasûlü'ne tâbi olmanın neticesinde hasıl olacak olan ilm-i esrardır.⁶⁶ Bu durum tasavvufun tahakkuk ve irfan boyutunun zuhûrünün da ashâb-ı suffadan olduğuna bir delil sayılabilir.

Ashâb-ı Suffa içinde ibadet ve taate düşkünlüğü sebebiyle işi büsbütün kadınlardan uzaklaşmaya götürenler de çıkmıştı. Allah Rasûlü bunları uyarır, bu hâlin yaygınlaşmasını istemezdi. Nitekim Osman b. Maz'ûn kadınlardan uzaklaşır devamlı sûrette ibadetle meşgul olmak üzere Allah Rasûlü'nden izin ister, fakat Allah Rasûlü onun bu isteğini reddeder. Sa'd b. Ebi Vakkas der ki: "*Şayet ona izin verilseydi biz de kendimizi iğdiş edecektik.*"⁶⁷

Ebû Zer, zâhid ve sûfilerin ilklerinden sayılmaktadır. Abdullah b. Sâmit onun şöyle söylediğini nakleder:

Dostum Allah Rasûlü bana yedi şey tavsiye etti:

1. *Fakirleri sevmemi ve onlara yaklaşmamı,*
2. *Maddî yönden kendimden aşağı olanlara bakmamı; yukarı olanlara bakmamamı,*
3. *Hiç kimseden bir şey istemememi,*
4. *Onlar gelmezlerse bile yakın akrabayı ziyaret etmemi,*
5. *Acı da olsa hakkı söylememi,*
6. *Allah hakkında hiçbir kınayanın kınamasından korkmamamı,*
7. *Arşın altında bir hazine olan Lâ ilâhe illallah'ı çok zikretmemi.*⁶⁸

Ebû Zerr'in Allah Rasûlü'nden naklettiği bu prensipler tasavvufun temel esasları gibidir.

Netice

Ashâb-ı suffa, İslâm medeniyetinde medrese, tekke ve yatılı eğitimin ilk örneğidir. Sûfiler, suffalılar ile aralarındaki benzerliği her zaman görmüşler ve tasavvufun nüvesinin ashâb-ı suffa olduğunu düşünmüşlerdir.

Makalemizde incelemeye çalıştığımız tekke ile suffa fizikî olarak birbirine benzediği gibi, suffalıların yaşantısı ile manevî tavrı sûfilere benzemektedir. Suffalıların yeme içmedeki kıll-i taâm tavrı, giyim kuşamdaki mütevazî hâli, barınma mekânlarındaki mahviyyet, ibadet ve zikirdeki titizlik ve devamlılık, sûfilerin

66 *Tecrid-i Sarih Terc.*, c. I, ss. 117-118.

67 Buhari, Nikâh, 8; Tirmizi, Nikâh, 2; İbn Mâce, Nikâh, 2; Nesâî, Nikâh, 4; Darimî, Nikâh, 3; İbn Hanbel, *Müsned*, c. I, ss. 175, 176, 183, c. VI, ss. 91, 98, 112.

68 İbn Sa'd, *Tabakât*, c. IV, s. 229.

mücadelede hayatlarında ve riyazatlarında motivasyon sağlamıştır. Suffalıların dünyaya değer vermeyen müstağnî tavrı, sûfilerde tevekkül ve Hakk'a teslimiyet olarak ortaya çıkmıştır.

Suffalıların en büyük mürid (s.a.v.) gözetiminde aldıkları eğitim, tekkede sûfilere model olmuş; şeyhler dergâhlarında nazarlarını dervişân üzerinden ayırmadan sohbet ve şefkat ile eğitmişlerdir. Hz. Peygamber'in suffalılara ilgisini talep eden âyetler istikametinde Allah Rasûlü onlara şefkat kanatlarını indirmiş, onlarla diz dize oturmuş ve birlikte olmaktan haz almıştır. Tekkede şeyhler, dervişlerine hizmeti en büyük şeref saydıklarından "Hâdimü'l-fukarâ" diye imza atmışlardır.

Hasılı suffa ashâbı sûfî eğitimin nebevî modeli, suffalılarda bir bakıma asr-ı saâdetin sûfileridir.

İsmail b. Abdullah el-Üsküdârî*'nin Suffa Eblî ve Hâlleri adlı Risalesinin Tercemesi**

Nimetlerin gerekli kıldığı ve artmasına vesile; O'nun, zatının yücelik ve celâliyle saltanatına lâîk bir hamd, ancak Allah'a mahsustur.

Salât u selâm şöyle buyuran Efendimiz'e olsun: *"İlâhî, senden iyi işleri yapmaya; kötülükleri terketmeye muvaffak buyurmanı; miskinleri sevdirmeni, beni bağışlayıp rahmetle muamele buyurmanı isterim. Bir topluluğa bir fitne murad ettiğinde o fitneye uğramadan canımı almanı dilerim. Senden senin sevgini, seni sevenlerin sevgisini, ve senin sevgine yaklaştracak amellerin sevgisini isterim."*¹

Yine O Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Beni fakir olarak yaşat, fakir olarak canımı al ve fakir olarak başret!"*²

*İsmail b. Abdullah el-Üsküdârî (ö. 1282/1768) 1119/1707'de doğdu. Afif ve dindar bir çevrede yetişti. Kur'an okumayı öğrendikten sonra diğer dinî ilimleri Şems Muhammed Ebû Tahir b. İbrahim el-Kürâî, Seyyid Ömer el-Bâr el-Alevî, Şems Muhammed Hayâtü's-Sindî gibi âlimlerden okudu. Medine'de oturan "İbnu't-Tayyib el-Mağribî el-Fâsî" ünvanıyla bilinen Şeyh Muhammed b. Muhammed'in talebesi oldu. Abd el-Misrî'den de ilim aldı. *Müslim'in Muhtasarı*, Şihâb Ahmed el-Hafâcî'nin *eş-Şîfa Şerhi'nin Muhtasarı* ile Medine'de oturmayı teşvik eden bir risâle gibi muhtelif eserleri bulunmaktadır.

Hakk'ı söylemekten çekinmeyen muhtelif ilimlerden behre-mend bir şeyh olarak tanınır. Hadis, fıkıh, Arap dili, Tasavvuf ve Kur'an ilimleri ilgi alanındadır. Avâm ve havâstan insanların güvenini kazanmış fâzıl bir âlim olarak bilinir. Nakşî şeyhidir.

Kabri Medine'de Cennetü'l-Bakî'dedir. (bk. *el-A'lâm*, c. I, s. 218; *Mu'cemu'l-müellifin*, c. II, ss. 277-278; *Hedyyetü'l-ârifin*, c. I, s. 221).

** Bu risale suffayı, ehlini ve ehlinin hâl ve faziletlerini anlatır. Bir Nakşî şeyhi olan İsmail b. Abdullah el-Üsküdârî tarafından kaleme alınmıştır.

1 Tirmizî, *Tefsiru'l-Kur'an*, 39; İbn Hanbel, *Müsned*, c. III, s. 243.

2 Tirmizî, *Zühd*, 37.

Medine'de gönülleri Allah'a karşı huşû ile dolu fakirlerin efendisine mücavir olarak yaşayan, Hak âşığı değerli şeyh Hattât Ali Efendi benden Suffa ve Suffa ashâbı ile onların hâlleri hakkında bir sual sordu. O vakit bu soruya cevap verecek bir hazırlığım yoktu. Daha sonra *Bagavî* ve *Hâzin* gibi bazı tefsirlere müracaat ile onların hâllerine dair birtakım bilgilere ulaştım.

Suffa, "Gurfe" kelimesi ile aynı kalıptandır. "Gurfe"nin çoğulu "Guref" olduğu gibi "suffa"nın çoğulu da "sufaf" tır. *Kamus-ı Okyanus* ve *Misbah* adlı lugatlerde böyle geçmektedir.

Ehlû's-suffa, Müslümanların konukları demek olup, Mescid-i Nebî'nin gölgeliği sayılan suffada konaklardı. İmam Bagavî, Kahf sûresinin 28. âyet-i kerimesi hakkında şunları söyler: "Bu âyet, Uyeyne b. Hısn el-Fizârî hakkında nazil olmuştur. Nitekim o Müslüman olmadan önce Nebi (s.a.v.)'e geldi. Hz. Peygamber'in yanında içlerinde Selman (r.a.)'ın da bulunduğu fukaradan bir grup vardı. Selman'ın üzerinde pelerini andıran bir örtü vardı. Selman o örtünün içinde terlemişti. Elindeki hurma yaprağıyla yelpaze yapıyordu. Uyeyne, Hz. Peygamber'e dedi ki: "Bunların kokusu seni rahatsız etmiyor mu? Biz Mudar kabilesinin efendileri ve önde gelenleriyiz. Biz Müslüman olursak halk da bize bakıp Müslüman olur. Bizim sana uymamıza engel işte bunlardır. Sen bunları yanından uzaklaştır ki biz de sana tâbi olalım. Ya da sen, onlar için bir meclis ve bizim için ayrı bir meclis akdet!" Bu olay üzerine Allah Teâlâ işte bu âyeti indirerek buyurdu ki: **"Ey Mubammed, sabah ve akşam Rablerinin rızasını umarak dua edenlerle sen de sabret, nefsini tut! Bunların dünyevî bir maksatları yoktur."**³

Katâde der ki: "Bu âyet suffa ashâbı hakkında nazil oldu. Bunlar Mescid-i Nebî'de barınan ticaret, ziraat gibi işlerle meşgul olmayan, sayıları 700 kadar fakir sahabîlerdir. Namazlarını kırlarlar, ardından diğer namaz vakitlerini gözlerler. Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur: *"Allah'a hamdolsun ki, ümmetimden kendileri ile birlikte sabretmeye emrolunduğum kimseler vardır."*

Bagavî, En'am sûresinin 52. ayeti hakkında şunları söylemektedir: Selman ve Habbâb b. Eret bu âyetin kendileri hakkında nâzil olduğunu söylemektedirler. Nitekim Akra Bin Habis et-Temimî, Uyeyne b. Hısn el-Fizârî ile müellefe-i kulûbdan bir grup Hz. Peygamber'in yanına geldiler. O'nu, Bilal, Suheyb, Ammâr ve Habbâb gibi zayıf ve fakir sahabîlerle otururken buldular. Etrafındaki bu fakir insanları görünce hakarete başladılar ve gelip dediler ki: "Ya Rasulallah, sen mescidin baş tarafında otursan, bunları ve cübbelerinin kokularını bizden uzaklaştır-san, biz de seninle otursak ve senden bir şeyler alsak" dediler. Bu suffalı sahabîler, yün cübbe giyiyorlar ve başka giysileri bulunmuyordu. Bir de bu cübbelerin de kendisine has ağır bir kokusu oluyordu.

3 18 el-Kehf/26.

4 el-Bagavî, *Meâlimü't-tenzil*, c. III, s. 159.

Hız. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: *"Ben onları kovamam!"* Bunun üzerine bunlar dediler ki: "Bizler, bizim için bir yer ayırmanı isteriz ki, Araplar bizim değerimizi bilsin. Sana Arap heyetleri geliyor, bizi bu köylülerin arasında görüyorlar ve biz durumdan utanıyoruz. Biz, sizin yanınıza gelince, onları yanınızdan kaldırın. Biz sizin yanınızdan ayrılınca, isterseniz onların yanında oturun." Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Peki"* dedi. Onlar da Hz. Peygamber'e: "Öyleyse bize böyle yazılı bir beyan ver" dediler. Allah Rasûlü, bir kâğıt istedi, Hz. Ali'yi de yazı yazmak için çağırıldı. Ehl-i Suffa, bir kenarda oturuyordu. Birden Cebrail geldi ve bu âyeti getirdi: **"Sabah akşam, Rablerinin rızasını isteyerek O'na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur. Senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki, onları kovarak zulmedenlerden olasın. Böylece aramızdan 'Allah bunlara mı iyilikte bulundu?' demeleri için onları birbirleriyle denedik. Allah, şükredenleri iyi bilen değil midir?"**⁵

Âyetin inmesi üzerine Rasûlullah, elindeki kağıdı attı. Sonra, ashâb-ı suffa'yı çağırıldı. Onlar yanına geldikten sonra: *"Selam size"* dedi. Ve *"Rabbınız size rahmet yazdı"* buyurarak, sûrenin devamındaki âyeti okudu: **"Ey Muhammed! Âyetlerimize inananlar size gelince: "Size selam olsun!" de!. Rabbınız, sizden kim bilemyerek günah işler de arkasından tövbe eder, ve nefsi ni düzeltirse ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır. O, bağışlar ve rahmet eder"**⁶

Ashâb-ı suffa, kendisiyle beraber otururdu. O, kalkmak murad edince, kalkardı, onlar da onu bırakırdı. Allah Teâlâ, Kehf sûresindeki **"Sabah akşam, Rablerinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber sen de sabret! Dünya hayatının güzelliklerini umarak gözlerini onlardan ayırma! Bizi anmasımı unutturduğumuz ve işinde aşırı giderek bevesine uyan kimseye uyma."**

Bu âyetin nüzûlünden sonra Allah Rasûlü, suffa ashâbıyla oturduğunda onlar ona iyice yaklaşırlar, dizlerini onun dizlerine değdirirlerdi. Uzunca bir süre beraber oturduktan sonra ashâb-ı suffa ayrılmadan o kalkmazdı. Suffa ehline derdi ki: *"Allah'a hamdolsun ki, ölmeden ümmetinden kendileriyle sabredeceğim bir grubu bana gösterdi."*

Âyetteki sabah ve akşamdan murad, Mücahid'in söylediğine göre sabah ve ikinci namazlarıdır. *Mücâhid* den gelen bir başka rivayete göre ise beş vakit namazdır. *Beyzâvi* ise burada kastedilen mananın devamlılık olduğunu belirtmiştir.

5 6 el-En'âm/52-53.

6 6 el-En'âm/54.

7 18 el Kehf/25.

8 Bagavî, *Meâlimü't-tenzil*, c. II, s. 99.

Bagavî, İbrahim en-Nahaî'nin: "Bunlar Rablerini zikredenlerdir" dediğini nakleder. Zikirden muradın da 'gerçek dua' olduğu belirtilmiştir.

Rivayete göre Ebû Said el-Hudrî şöyle demiştir: "Fakir muhâcirlerden bir kısmı ile oturuyorduk. Bunların bir kısmı diğerlerine perde oluyorlardı. İçimizden biri bize Kur'ân okuyordu. Rasûlullah yanımıza çıkageldi ve durdu. Rasulullah'ın yanımıza gelmesi ile okuyucu sustu. Allah Rasûlü bizi selâmladı ve sordu. "Ne yapıyordunuz?"

Biz de dedik ki: "Ya Resulullah, içimizden biri Kur'ân okuyor ve biz de Allah'ın kelâmını dinliyorduk." Bunun üzerine Allah Rasûlü buyurdu ki: "Ümmetimden kendileri ile birlikte sabretmemi emrettiği kimseler veren Allah'a hamdolsun." Ardından Allah Rasûlü onları ortasına oturdu. Ve herkesin yüzünü göreceği şekilde ashâb-ı suffa onun etrafında halka oldu.

Ebû Said el-Hudrî devamla diyor ki: "Allah Resûlü'nün o halkada bulunanlardan benden başkasını tanıdığını sanmam. Allah Rasûlü dedi ki: "Ümmetimden kendileri ile birlikte sabretmem emredilen kimselerin varlığına, Allah'a hamd ederim. Ey muhâcirlerin fukarası, kıyamette kurtuluş ve tam bir nur ile size müjdeler olsun. Sizler, zenginlerden yarım gün önce cennete gireceksiniz. O da dünya senesi itibarıyla 500 yıldır."

Salât-ü selâm ve bereket, Efendimiz Muhammed'e ve onun ehl-i beytine, ashabına ve ümmetine olsun. O, güzel huy ve tabiat sahibi, merhametli, şefkatlidir. Salât onun üzerine Hakk Melik olan Allah'ın mülk-i ilahisinin devamı süresince olsun. Onun makamına lâıyk bir salat olsun. Bizi her türlü korku ve âfetten kurtaran bir salât, her türlü ihtiyaçlarımızı gideren bir dua olsun, bizi her türlü kötülükten arıtsın. Bizi Allah katında en yüce derecelere yüceltsin, bizi hayatımızda ve ölümden sonra her türlü hayırda en ileri noktalara ulaştırsın.

Ümmî olan Nebî Efendimiz'e salat ve selam olsun. Ehl-i Beyt ve ashabına da. Efendimiz Muhammed'e salat eyle. Nitekim İbrahim Peygambere ve ehline eylemiştin. Sen övgüye layık ve şerefliisin. İbrahim ve ehline hayır ve bereket ihsan buyurduğun gibi, Muhammed'e ve onun ehline de eyle! Sen övgüye lâıyk ve şerefliisin.

Ashâb-ı Suffa'nın Ahvali

Allah'a tevekkül, O'na tam güven, Allah için fakrı tercih, namaza devam, zikri ilâhîye sarılmak, cihad, Allah yolunda nefsi kontrol, duaya mülâzemet, ahiret sevabını ummak, Yüce Allah'ın kapısında durmak ve Rasûlün kapısında sünnete yapışmak.

Ebû Hüreyre, ashâb-ı suffadandı -Allah ondan razı olsun- bizi dünyada ve ahirette onlardan yararlananlardan eylesin.

İlâhî, onların senin nezdindeki makamları, âlemlere rahmet olan peygamber-

ler efendisinin makamı hürmetine, bizleri o zümreden eyle. Bizi setreyle, güzelleştir. Bizim evlâtlarımızı, zürriyetimizi ve bizden olan bütün dostlarımızı, ve topyekün Müslümanları güzelleştir. Biz, bütün kötülerin şerrinden, nefsin şerrinden, şeytanın, ins ve cinnin şerrinden, ya Rabbî, perçeminden yakalayacağın her türlü canlının şerrinden sana sığınırım. Benim Rabbim, Sırat-ı Müstakîm üzeredir. Ey Hayy ve Kayyum olan Allah, rahmetine sığınırız, bizim her türlü hâlimizi ıslah eyle! Göz açıp kapayınca kadar bizi bize bırakma! Senden başka tanrı yoktur! Ey âlemlerin Rabbi, sen merhamet edenlerin en merhametlisisin.

Allah Teâlâ, bütün sahabilerden ve onlara yakın olanlardan razı olsun. Hamd âlemlerin Rabbinedir.